

ЗАКОНОТВОРЧИСТЬ: НЕОБХІДНІСТЬ ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ

БОГАЧОВ Сергій Валерійович - кандидат юридичних наук, завідувач відділу Інституту законодавства Верховної Ради України

У статті обґрунтовано актуальність і необхідність формування та постійного вдосконалення понятійно-категоріального апарату з питань законотворчості. Визначено поняття, зміст Реєстру понятійно-категоріального апарату з законотворчості, умови і принципи внесення термінів до нього, а також критерії їх систематизування.

Ключові слова: реєстр понятійно-категоріального апарату з законотворчості, законотворчість, лексикон, терміносистема, унормовані терміни.

Існування будь-якого суспільства неможливе без регулювання суспільних відносин, що виникають у процесі його життєдіяльності. Таке регулювання відбувається за допомогою загальнообов'язкових правових норм, сформульованих у процесі законотворчості і закріплених державою у чинному законодавстві.

Соціальне значення законотворчої діяльності виражається в тому, що за наслідком його реалізації має бути правове втілення гуманістичних цінностей та ідеалів, визнаних суспільством.

Законотворчість – це процес, що має відбуватися системно та поетапно, а діяльність його учасників, особливо на етапі розробки тексту проекту закону, має ґрунтуватися на власному високому інтелекті, філософському мисленні та багажі правових та суспільних знань.

Для того, аби національне законотворчість дійсно відповідало зазначеним критеріям, держава повинна створювати

належні умови, механізми та інструментарій його реалізації та розвитку. В цьому контексті актуальності набуває завдання щодо формування та постійного вдосконалення понятійно-категоріального апарату законотворчості. Цей апарат складається зі всеосяжного гносеологічного матеріалу, основними складовими якого є терміни та їх теоретико-методологічні визначення.

Постійне вдосконалення зазначеного інструментарію законотворчості неможливе без опрацювання дефініційного апарату з урахуванням досліджень, що здійснюються в рамках так званих терміносистем.

З огляду на це особливого значення набуває вирішення загальнотеоретичних, методологічних та прикладних проблем розвитку законотворчості, ознайомлення із зарубіжним досвідом у цій сфері, опанування всього масиву юридичних, інституційних категорій, що складають змістову базу законотворчої діяльності.

Відповідно, у цьому контексті особливої актуальності набуває питання визначення чітких параметрів законотворчості як суспільного явища, об'єктивізації його методологічних засад та базових складників. Саме для цього і створюватиметься Реєстр понятійно-категоріального апарату з законотворчості.

Лексикон цього Реєстру може бути сформовано як за лексикографічними, науковими, навчальними, так і за нормативно-правовими актами.

Зазначений реєстр являтиме собою організований за змістовою ознакою список термінів, що позначають базові поняття, які стосуються різних аспектів законотворчої діяльності, зокрема, інститутів, процедур, повноважень, функцій тощо як у національному, так і зарубіжному вимірах. Реєстр може бути побудований у формі розташованих в алфавітному порядку термінів (терміносполучень) з відповідними визначеннями (дефініціями).

У процесі розвитку законотворчості ця терміносистема збагачується як новими термінами та поняттями, так і вдосконалюється: 1) за рахунок трансформації та/або уточнення значення чинних термінологічних одиниць (інтенсивний аспект розвитку терміносистеми); 2) за рахунок поповнення новими термінологічними одиницями, що позначають або нові поняття, або є новою, уточненою з мовної та/або змістовою точок зору, номінацією (екстенсивний аспект розвитку терміносистеми).

Проте, відсутність професійної, базованої рівною мірою на правовому та лінгвістичному підходах уваги до української правової терміносистеми як такої на практиці призвела до її стагнації та неунормованості. Створення Реєстру дозволить:

- здійснити інвентаризацію правових явищ і процедур, що прямо чи опосередковано стосуються законотворчості, та засобів їх номінації;

- виявити недоліки цих засобів та випрацювати механізм їх усунення, усунути ці недоліки;

- системно зафіксувати й чітко та уніфіковано визначити (дефініціювати) кожне правове явище та процедуру, що прямо чи опосередковано стосуються законотворчості;

- шляхом періодичного аналізу цих дефініцій на предмет актуальності підтримувати термінологічний апарат у контрольному (актуальному) стані, вносити в Реєстр необхідні зміни кількісного та якісного характеру;

- виявити та зафіксувати формально унормовані терміни (ті, що мають нормативно закріплені дефініції), послідовні (ті, що не мають нормативно закріплених дефі-

ніцій, але такі, що послідовно вживаються в одному значенні), а також несистемні терміни (термінологічні дуплети, терміни з невластивою українській мові формою тощо);

- на основі аналізу зарубіжного досвіду законотворчості прогнозувати появу нових юридичних реалій в українській правовій системі, превентивно випрацювати засоби їх номінації, на цій основі модифікувати національне законодавство.

Пропонований Реєстр є важливим не лише з точки зору інформаційного наповнення (якості та обсягу інформаційного матеріалу), а й з погляду перспективи його постійного вдосконалення.

Кожен новий термін, терміносполучення, а також нові значення усталених термінів будуть систематично поповнювати Реєстр – шляхом формування нових словникових статей або через трансформацію старих з урахуванням реалій сьогодення.

Терміни в реєстрі можуть систематизуватися за розділами. Поняття, що позначаються кількома словами, наводитимуться за ключовим словом. Якщо термін матиме іншомовне походження, вказуватиметься слово (словосполучення), від якого він походить. У визначенні концептуальних підходів до розкриття змісту термінів використовуються засадничі досягнення української та світової правової думки.

Для забезпечення функціонування Реєстру може створюватись Редакційна рада, до головних функцій якої належатиме: ведення Реєстру з законотворчості, розробка і вдосконалення організаційних і методологічних засад ведення Реєстру, визначення умов і принципів включення/виключення терміна (терміносполучення), фіксації зміни значення терміна (терміносполучення), а також посвідчення авторства словникових статей шляхом надання авторові відповідного сертифікату.

Роботу Редакційної ради може бути організована у формі засідань. За результатами засідання Рада ухвалює рішення щодо включення терміна до Реєстру, його виключення чи фіксацію зміни значення.

Автори можуть надіслати до Редакційної ради авторське визначення терміна з теорії та практики законотворчості. Авто-

рові (групі авторів) словникової статті може бути видано відповідний сертифікат.

Реєстр, розрахований на широке коло користувачів, може бути корисний законодавцям, законопроектувальникам, науковцям, усім, хто цікавиться або займається проблемами розвитку законотворчості в сучасній Україні.

Важливо, що Реєстр складе потужне інформаційне підґрунтя для подальшої наукової та просвітницької діяльності. Розміщені в ньому матеріали становитимуть як методологічну, так і предметну основу для подальших наукових досліджень і слугуватимуть базою для вдосконалення законотворчості, сприятимуть підвищенню правової культури та поглибленню правової свідомості суспільства в цілому.

Реєстр може бути представлений на паперових та електронних носіях.

Попри те, що більшість правових категорій існує не автономно, ізольовано від інших, а перебуває між собою у явних чи прихованих поняттєво та ієрархічно детермінованих зв'язках, відсутність візуалізованих, чітко визначених принципів, форм та матеріальних проявів такої детермінації призводить, зрештою, до порушення основоположного складника принципу верховенства права – юридичної визначеності.

Відтак укладення Реєстру покликане матеріалізувати ці зв'язки, продемонстру-

SUMMARY

This article substantiates the relevance and necessity of forming and continuous improvement of conceptual and categorical apparatus of law-making. Author has defined the concept, content of the Register of conceptual and categorical apparatus of law-making, conditions and principles of introduction terms to it, as well as their systematization.

вати їх прояви та, у результаті, застерегти від негативних юридичних наслідків.

Як приклад, можна навести ситуацію коли розрив сутнісних, поняттєвих зв'язків між окремими юридичними категоріями (інститутами), зрештою, призводить до порушення державою своїх зобов'язань за Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод (ЄКПЛ). Продемонструємо це на прикладі термінологічного ланцюга, елементи якого перебувають між собою у явному чи прихованому логіко-поняттєвому зв'язку:

Верховенство права – принцип юридичної визначеності – юридична визначеність – позитивний обов'язок держави – заплутаність закону – непрогнозованість наслідків його застосування – відсутність юридичної визначеності – порушення принципу верховенства права – порушення державою своїх зобов'язань за ЄКПЛ.